

1986/87:23

Prot. 1986/87:23
11 november 1986

Tisdagen den 11 november

Kl. 15.00

*Kompletteringsval till
utskott*

*Om socialnämndernas
medverkan i samhälls-
planeringen*

Förhandlingarna leddes av tredje vice talmannen.

1 § Kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TREDJE VICE TALMANNEN:

Centerns partigrupp har som suppleant i trafikutskottet under Gösta Anderssons ledighet anmält hans ersättare Marianne Jönsson.

Tredje vice talmannen förklarade vald till

suppleant i trafikutskottet

Marianne Jönsson (c)

2 § Justerades protokollet för den 3 innevarande månad.

3 § Svar på interpellation 1986/87:3 om socialnämndernas medverkan i samhällsplaneringen

Anf. 2 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Göte Jonsson har frågat bostadsministern om vilka åtgärder statsrådet ämnar vidta så att socialtjänstlagens intentioner tillgodoses vad gäller den sociala rättigheten att få sina önskemål i boendet tillgodosedda beträffande boende och upplåtelseform.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall besvara denna fråga.

En av socialtjänstens uppgifter är att medverka i samhällsplaneringen. Detta skall enligt förarbetena till socialtjänstlagen ske genom att socialtjänsten tillför underlag till planeringen, deltar i planeringen samt deltar i uppföljningen. Medverkan från socialtjänstens sida sker bl. a. genom att förtroendevalda och personal bidrar med sina kunskaper om människors levnadsvillkor. Framför allt kan socialtjänsten bidra med sina kunskaper om varför sociala problem uppstår och hur de skall kunna förebyggas.

Socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen har i förarbetena givits en vid innebörd och syftar till att påverka utformningen av hela boendemiljön i nya och äldre bostadsområden i kommunen. Det handlar således om att

Prot. 1986/87:23
11 november 1986

*Om socialnämndernas
medverkan i samhälls-
planeringen*

bidra med en helhetssyn på planeringen utifrån socialtjänstens sociala erfarenheter, inte enbart om boendeformen som sådan.

Det övergripande ansvaret för den kommunala planeringen vilar på kommunstyrelsen, vilket understryks i förarbetena till socialtjänstlagen.

Innehållet i och formerna för socialtjänstens medverkan i planeringen varierar självfallet mellan olika kommuner beroende på befolknings- och åldersstruktur, geografiskt läge m. m. Med utgångspunkt i lokala behov är det angeläget att socialtjänsten verkar för en allsidigt sammansatt social struktur i boendet och att goda bostadsförhållanden skapas också för den som är beroende av omfattande service och vård, såsom äldre och handikappade. Vidare är det viktigt att närmiljön fyller kraven på tillgänglighet för alla, att den främjar kontakt och gemenskap mellan människor samt att det finns möjligheter till differentierade kultur- och fritidsaktiviteter för alla.

När det gäller Göte Jonssons fråga om valfrihet beträffande boende- och upplåtelseform har jag svårt att se hur han kopplar detta till socialtjänstens skyldigheter inom samhällsplaneringen. De främsta hindren för valfrihet i boendet har socialtjänsten inga möjligheter att påverka.

Slutligen vill jag framhålla att socialstyrelsen för närvarande arbetar med allmänna råd vad gäller socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen. Dessa kommer inom kort att remissbehandlas. Jag ser mot bakgrund av vad jag här redovisat inga skäl att föreslå regeringen att vidta några särskilda åtgärder.

Anf. 3 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation. Jag har ställt interpellationen på grund av att det bostadsbyggande och den bostadssanering som har skett under efterkrigstiden och även dessförinnan visar sig ha mycket långtgående sociala brister. Bristerna hänger samman med bostadsproduktionens inriktning sedan lång tid tillbaka. Jag vill peka på några stora brister när det gäller tidigare beslut och inriktning.

Rivningsraseriet på 1950- och 1960-talet, då viktiga kulturmiljöer försvann, kulturmiljöer som även hade värdefulla sociala inslag, var i stor utsträckning en följd av hyresregleringen i den tidens bostadsbestånd. Vi har miljonsatsningen, där man byggde ensidigt, enbart utifrån volym och inte utifrån människornas önskemål. Från moderat sida varnade vi för den formen av bostadsproduktion under miljonprojektet. Vi sade: Vi vet vad människorna vill ha. Producera de bostäder som man vill ha! I annat fall kommer vi att skapa sociala problem beroende på bostadsproduktionens inriktning.

Dessutom vill jag peka på att den bostadsproduktion som socialdemokratin står för – och har stått för – har medfört segregation i boendet. Detta beror också på inriktningen av bostadsproduktionen när det gäller såväl former som upplåtelsesituationer i olika sammanhang.

Det är intressant, herr talman, att bostadsminister Hans Gustafsson i den nu senast till riksdagen avlämnade propositionen, proposition 1986/87:48, erkänner dessa sociala misslyckanden. Jag citerar på s. 37: "Enligt min mening stimulerade statsmakterna det industrialiserade byggandet i sådan utsträckning att det är skäligt att samhället nu tar ett finansiellt ansvar för att

förbättra områden med uppenbara brister innan några oåterkalleliga kapitalförluster har uppkommit.”

Detta visar hur allvarliga brister vi har haft när det gäller inriktningen av bostadsproduktionen. Här talar bostadsministern tyvärr inte i första hand om de sociala bristerna – de negativa sociala effekter som vi har fått av denna inriktning av produktionen – utan han talar om de ekonomiska effekterna av kapitalförstöringen. Det är, menar jag, en alldeles för snäv begränsning i detta sammanhang.

Jag skall be att få en bild på overhead-projektorn här i kammaren. Hur har vi byggt, och hur vill människor bo? Jag ställer den frågan till statsrådet, för jag menar att i svaret på den frågan ligger också ett klart socialt ansvar.

Om vi ser på relationen mellan hyresrätt, bostadsrätt och äganderätt, finner vi att 27 % för närvarande bor i hyreshus – i flerfamiljshus. Om man finge bo som man ville, skulle 10 % av svenska folket bo på det sättet. I bostadsrätter bor 12 %. Om man ville, skulle 11 % bo i bostadsrätter. I ägda småhus bor 48 %. Om man finge bo som man ville, skulle där bo 73 %.

Detta är talande siffror. Jag menar att bostaden är en av de viktigaste sociala faktorerna när det gäller möjligheten för familjer och människor att forma sin tillvaro. Om vi inte inriktar vår bostadsplanering och vårt bostadsbyggande utifrån ambitionen att tillgodose människornas vitala önskemål och behov, då skapar vi politiker sociala problem. Och det är det som den socialdemokratiska politiken har åstadkommit – sociala problem på bostadssektorn och i olika sammanhang.

Jag vill med anledning av statsrådets svar ställa frågan: Anser inte socialministern att möjligheten för en familj – och möjligheten för en gammal människa – att välja rätt bostad har en viktig socialpolitisk sida? Jag beklagar att statsrådet säger att vi inte kan tillgodose detta önskemål inom ramen för vad socialtjänstlagen föreskriver, och jag vill fråga: Genom vilken lagstiftning eller genom vilka beslut skall vi då kunna uppfylla den sociala ambitionen på bostadsområdet – den ambition som ändå måste vara baserad på att i största möjliga utsträckning söka tillgodose människornas önskemål när det gäller boendet?

Från socialdemokratins sida går man ut med stolta deklARATIONER, i bostadspropositioner och i andra sammanhang, och säger att vi har en socialt inriktad bostadspolitik. Vi har fått mycket markanta antisociala effekter av den socialdemokratiska bostadspolitiken.

En sista fråga till statsrådet blir därför: Hur tänker statsrådet bidra till att lösa detta problem när det gäller framtida byggnation, så att bostadskonsumenter utifrån sociala önskemål får större möjligheter att påverka sitt boendeval i framtiden?

Anf. 4 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag håller med Göte Jonsson om att detta med boendet är en viktig social fråga. Men jag avser inte att här ta upp en bostadspolitisk debatt med Göte Jonsson. Regeringens bostadspolitiska proposition har lagts fram för riksdagen och kommer att behandlas i vederbörlig ordning. Det finns alltså tid att återkomma till en diskussion om dessa frågor.

Det är klart att ekonomiska faktorer i stor utsträckning avgör var

Prot. 1986/87:23
11 november 1986

*Om socialnämndernas
medverkan i samhälls-
planeringen*

människorna har råd att bo. Göte Jonsson vet att vi har vissa möjligheter att stimulera människor till ett bättre boende. Vi har bostadsbidrag till barnfamiljer och kommunalt bostadstillägg till pensionärerna, alltså ett bidrag som är behovsprövat.

Jag vill precis som Göte Jonsson hävda att människornas boendeförhållanden har social betydelse. Men det är i första hand de ekonomiska faktorerna som avgör hur människorna skall bo. Jag utgår ifrån att Göte Jonsson och vi tillsammans kanske med gemensamma krafter kan se till att få en annan ekonomisk fördelning när det gäller boendeförhållandena i det här landet, för att kunna tillgodose de ofta berättigade behov som Göte Jonsson tar upp genom sin interpellation.

Anf. 5 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag vill än en gång fråga statsrådet om inte statsrådet anser att just rättigheten att välja rätt bostad är viktig och om inte statsrådet vill medge att det ur social synpunkt är en mycket stor brist att vi inte alls kan erbjuda de former av bostäder som bostadskonsumenterna vill ha.

Jag håller med om att den här frågan visst är en ekonomisk fråga. Men det besynnerliga i detta fall är att den politik som regeringen för när det gäller bostadsproduktionen och även de sociala insatserna i vissa fall innebär att de mest betalningssvaga grupperna hänvisas till den dyraste boendeformen, nämligen hyreshusboendet. Socialdemokraterna har under hela efterkrigstiden stimulerat flerbostadsproduktionen på bekostnad av det billigare boendet i småhusproduktion.

Sedan säger man att det är en produktion som har social inriktning. Men det är ju precis tvärtom, när man producerar de dyraste bostäderna för just betalningssvaga grupper och sedan tvingas gå in med vissa subventioner för att de över huvud taget skall ha möjlighet att bo där! Den politiska inriktningen av bostadsproduktionen har inte någon som helst social ambition, menar jag, utan det är andra motiv som styr produktionen.

En annan sak som jag vill peka på är det faktum att 70–80 % av svenska folket vill äga sin bostad, detta oberoende av partitillhörighet, inkomst osv. Men oaktat detta önskemål – som jag också menar har en viktig social utgångspunkt – ger inte den socialdemokratiska regeringen våra bostadskonsumenter möjligheten att få äga sina bostäder; framför allt de betalningssvaga tvingas hyra sina bostäder. Därmed skapas inte heller den sociala trygghet som det skulle innebära för dem som så önskar att få äga sin bostad. Detta är den andra viktiga sociala bristen i regeringens bostadspolitik.

Jag hoppas att socialministern är beredd att inom regeringen verkligt ta upp dessa viktiga frågor. Såsom socialtjänstlagen nu enligt socialministern är skriven, kan man ju ur social synvinkel egentligen påverka enbart sandlådan och i viss mån koloniträdgården och annan yttre miljö. Men när det gäller den viktiga frågan om att välja form för bostad och leverne, då säger statsrådet: Här kan man inte åberopa socialtjänstlagen.

Anf. 6 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Den enda fråga som här har ställts är följande: Är rätten att välja bostad viktig? Svaret är ja. Men det gäller då också att alla människor skall ha samma ekonomiska förutsättningar att välja den bostad de vill ha.

Göte Jonsson talar om de betalningssvaga i samhället. Jag undrar vad Göte Jonsson och hans partikamrater har gjort för att förbättra situationen för dessa betalningssvaga. Jag har levt längre i det svenska samhället än vad Göte Jonsson har gjort. Jag har upplevt hur dåliga bostäderna var när jag växte upp, och jag har varit med och sett resultatet av den socialdemokratiska bostadspolitiken, som lett till att flertalet människor i dag har en dräglig bostad. Jag kan inte se att Göte Jonsson, högern och numera moderaterna har gjort särskilt mycket för att flertalet människor i det här landet skall få en hygglig bostad.

Anf. 7 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag kan än en gång bekräfta att statsrådet har levt längre i det svenska samhället än jag – jag har också tidigare bekräftat det påståendet från statsrådets sida. Jag kan även instämma i att bostadsbeståndet är bättre nu än det var på 1920-talet för väldigt många. Men det är inte svar på min fråga.

Statsrådet Sigurdson, som har ansvaret för de sociala frågorna i regeringen, måste ändå medge att mycket av orsakerna till de sociala problemen står att finna i just bostadsproduktionens inriktning och i den massproduktion av bostäder som skedde bl. a. under miljonprogrammets tid. Då tvingades människor in i en bestämd lägenhet, om de över huvud taget skulle få någon.

Någ måste, herr talman, de frågor det här rör sig om ses i ett vitt socialt perspektiv. Det handlar ju om att t. ex. en barnfamilj som gärna vill ha en liten villa med trädgård och egen sandlåda inte får denna möjlighet utan tvingas in i en bostad där familjen inte trivs. Vissst har detta en social dimension!

Det allvarliga är att regeringen och bostadsministern medger misstagen i den proposition som statsrådet Sigurdson här refererar till. Men trots att bostadsministern pekar på bristerna tar han inte det sociala ansvaret när det gäller möjligheterna att undanröja dessa brister. Då måste jag som ledamot av socialutskottet i denna riksdag vända mig till den som har det yttersta ansvaret i regeringen när det gäller det sociala området och ställa frågan: Vad tänker statsrådet Sigurdson göra för att komma till rätta med dessa vitala sociala brister i bostadsproduktionen?

Jag är besviken över att statsrådet inte mera konkret har försökt att säga ifrån och klart uttalat att hon från sin sida skall göra vad hon kan för att lösa dessa problem, så att människor får den bostad de efterfrågar och så att de därigenom kan skapa en bättre social miljö för sig själva, sin familj och sina barn. Detta gäller också för de gamla människorna i vårt samhälle.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 8 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig om jag är beredd att ge ytterligare direktiv till studiemedelskommittén så att reella förbättringar för studenterna kan komma till stånd och om jag anser att det finns någon realistisk väg att utjämna den sociala snedrekryteringen utan att öka den ekonomiska lönsamheten för högskolestudier.

Med hänsyn till att jag förra veckan besvarade en interpellation av Lars Leijonborg angående kostnadsramarna för studiemedelskommitténs arbete vill jag nu bara helt kort upprepa min inställning i denna fråga.

Min uppfattning är att studiemedelskommittén bör få slutföra sitt uppdrag enligt givna direktiv under det år som återstår av utredningstiden. Först när kommittén har presenterat sina förslag är det möjligt att bedöma vilka möjligheter till omprioriteringar som finns inom dagens studiemedelssystem. Inte förrän denna fråga är helt klarlagd är det enligt min uppfattning meningsfullt att diskutera i vilken mån ytterligare medelstillskott är nödvändiga och hur dessa i så fall skall finansieras.

Det är av stor betydelse att uppnå en jämnare social rekrytering till högskolestudier. Denna inställning finns också klart markerad i studiemedelskommitténs direktiv. Pär Granstedt kan därför vara övertygad om att rekryteringsaspekterna kommer att väga mycket tungt vid de bedömningar som regeringen kommer att göra när det gäller det framtida studiemedelssystemet.

Anf. 9 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation. Tyvärr, får jag väl säga, var svaret ungefär det jag hade väntat mig. Det är tråkigt därför att studiemedelssystemet för högskolestuderande och vissa andra grupper befinner sig i en akut kris – jag vill understryka ordet akut. Det är alltså inte fråga om problem som vi kan förutse på några års sikt utan problem som finns här och nu.

Krisen har två huvuddelar.

Den ena huvuddelen är det faktum att studiemedelssystemet i dag inte ger en rimlig försörjning åt dem som heltidsstuderar. Det innebär att två tredjedelar av alla högskolestuderande i dag måste förvärvsarbeta vid sidan om sina heltidsstudier för att klara ekonomin. För många av dessa har förvärvsarbetet en så stor omfattning att det blir ett hinder för studierna. Bristerna i studiemedelssystemet bidrar på det sättet till att öka utslagningen från högskolan. Genomströmningshastigheten blir låg, och många klarar inte av sina studier utan lämnar dem i förtid. Detta innebär i sin tur – förutom de allvarliga sociala konsekvenser som det kan innebära för de enskilda studenterna – att vi utnyttjar våra högskoleresurser på ett dåligt sätt.

Den andra huvuddelen av krisen är att skuldbördan för dem som avslutat sina studier blir mycket tung, trots att studiemedelssystemet är så bristfälligt och ger så svagt ekonomiskt underlag under studietiden. Skulder på 100 000 à 200 000 kr. är inte något ovanligt. Trots att det finns vissa anståndsmöjligheter vet vi att studieskulden leder till kronofogdeärenden för tusentals

akademiker. Särskilt drabbade är naturligtvis de högskoleutbildade låginkomstgrupperna, sjuksköterskor, bibliotekariéer, socialsekreterare m. fl. Det är uppenbart att denna situation verkar avskräckande för många som i och för sig skulle vilja välja ett yrke som kräver högskolestudier.

Vi har just i dagarna fått besked om att det inte går att fylla platserna till våra sjuksköterskeutbildningar. Jag vågar påstå att det är en direkt följd av den dåliga ekonomiska situation som sjuksköterskorna kan påräkna när de är färdigutbildade och skall återbetala sina skulder. Liknande problem kommer vi att få se för andra grupper.

Jag vågar också påstå att studiestödssystemets brister var en av orsakerna till de oroligheter som vi just har haft på arbetsmarknaden.

Det här har också konsekvenser när det gäller den sociala snedrekryteringen. Det är självklart att det är de som har minst stöd hemifrån, de som inte har en stark studietradition hemma, som väljer att avstå från högskolestudier och därmed från den bana som de kanske hade intresse och förutsättningar för.

Från centerpartiets sida har vi lagt fram ett förslag till ett bättre studiestödssystem, baserat på dels ett för de allra flesta högre totalbelopp, dels en väsentligt högre icke återbetalningspliktig del. Det skulle leda till rimliga försörjningsmöjligheter för de studerande under studietiden och en rimlig återbetalningsbörd efteråt. Men – och detta är viktigt – ett sådant system kostar naturligtvis mera pengar än det nuvarande, i varje fall på sikt. Genom att vi samtidigt föreslår att lånedelen skall lyftas över på bankerna blir belastningen på statsbudgeten kortsiktigt inte större, men på sikt kostar det mera. Därmed är vi inne på studiestödsutredningens direktiv.

Det besked som vi får från utbildningsministern är att studiestödsutredningen skall arbeta vidare enligt sina direktiv och sedan, när den är färdig, skall man ta ställning till om de befintliga ekonomiska ramarna är tillräckliga eller icke. Då är det viktigt att komma ihåg att det står i direktiven att kommitténs förslag inte bör få leda till totalkostnadsökningar för stat eller kommuner. Reformförslag bör således finansieras genom omprioriteringar inom studiestödsområdet eller mellan detta och näraliggande områden, heter det vidare.

Med den modell som utbildningsministern företräder kan jag bara se att det finns två vägar. Antingen tänker han sig att studiestödsutredningen lägger fram ett förslag som rimligen inte kan innebära reella förbättringar för de studerande och att regeringen och utbildningsministern i efterhand kommer som en jultomte och lägger på de nya pengarna, efter det att studiestödsutredningen har fått schavottera med ett omöjligt förslag. Eller också konstaterar utbildningsministern att det här gick inte. Då tänker han tillsätta en ny utredning, som får utreda detta ytterligare en tid.

Det skulle vara intressant att höra vilken av de båda vägarna utbildningsministern har tänkt sig – jultomtealternativet eller långhalningsalternativet. Bägge är naturligtvis oacceptabla, eftersom de skjuter problemen på framtiden.

Dessutom konstaterar jag att min fråga om det är möjligt att klara den sociala snedrekryteringen inom nuvarande ekonomiska ramar inte har besvarats.

Anf. 10 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Påståendet att vårt studiesociala system befinner sig i en akut kris är väl ändå något överdrivet, Pär Granstedt? En företrädare för det andra s. k. mittenpartiet uppgav nyligen att vi antagligen har det bästa studiesociala system som finns i något land men att det kan göras ännu bättre. Det är i alla fall ett mer nyanserat uttalande, om man påstår att studenterna, låt vara på en anspråkslös levnadsnivå, kan klara sig med detta.

En folkpensionär med låg eller ingen ATP har en årlig inkomst av för närvarande 33 500 kr. De flesta folkpensionärer i detta läge lever utan sociala bidrag, men de kan ha kommunalt bostadstillägg. En student får under nio månader leva på ungefär samma anspråkslösa nivå. Jag förstår att det är önskvärt att studenterna kan få en del extra inkomster, men så mycket extra inkomster behövs det inte för att standarden skall vara väsentligt mycket bättre, och det är det tillåtet att förtjäna utan att mista möjligheten att få studiemedel och utan att man behöver förvärvsarbeta så mycket att inte rimlig tid återstår till studier. Det är möjligt att detta belopp skall höjas. Men att påstå att någon i dag skulle kunna säga att han eller hon tyvärr inte kan studera därför att studiemedlen är för små tycker jag inte är rimligt. Det kan vara svårigheter för familjeförsörjare och för äldre studerande, men för huvuddelen av de unga studerande är problemet mindre.

Ett allvarigare problem är kanske att så många studerande på gymnasial nivå för närvarande tvingas låna med hjälp av studiemedel. Det är i själva verket så, att var tredje krona som betalas ut i studiemedel går till studerande på gymnasial nivå.

När det gäller återbetalningen säger Pär Granstedt att skulder på 100 000–200 000 kr. inte är ovanliga. Låt mig då i alla fall erinra om att den genomsnittliga avgift som nu erläggs av dem som är återbetalningsskyldiga är 2 500 kr. per år – ca 200 kr. i månaden har de att återbetala. Av 600 000 avgiftsskyldiga personer har 1 433 personer en årlig avgift som överstiger 800 kr. per månad, och det är naturligtvis ett stort belopp. Men den bild som Pär Granstedt har tecknat är i mörkaste laget.

Det helt avgörande problemet är att vi egentligen inte har en klar uppfattning om hur stort subventionsmomentet är i det nuvarande studiesociala systemet. Det är definitivt större än de 6 à 7 % som utgår i bidrag – återbetalningsfritt. Olika debattörer i tidningar och i andra sammanhang låter den här subventionsgraden variera – det kan röra sig om någonting mellan 15–20 % och så mycket som 50 % –, därför att staten i verkligheten inte får tillbaka vad som motsvarar det reala värdet av de utgivna lånen.

Att många får uppskov med sina återbetalningar, som Pär Granstedt nämner, beror ju på att reglerna är sådana att en person med svag ekonomi inte skall behöva utsättas för alltför stora påfrestningar. Det som alltså är en skyddsåtgärd för låntagarna – syftet är att göra det möjligt för dem att tillfälligt slippa återbetala, och många utnyttjar den möjligheten – uppfattas av Pär Granstedt som ett bevis för systemets olämplighet. Men jag föreställer mig att i det banklånesystem som Pär Granstedt i stället tycks vilja ha frågor inte banken om en person har amorteringsförmåga eller inte, utan där skall beloppet erläggas utan hänsyn till vad den återbetalningsskyldige har att betala.

Jag tycker att det är rimligt att nämnda utredning får klarlägga hur stort subventionsmomentet är. Om subventionsmomentet omfattar 20, 30 eller 40 % av det totala utbetalda beloppet, finns det ett väsentligt utrymme för omfördelningar – såvitt man anser sådana vara erforderliga. Jag vill också säga att den socialdemokratiska regeringen i mitten av 1970-talet tillsatte en utredning när det gäller de studiesociala problemen. Den regering i vilken Pär Granstedts parti ingick gav dock utredningen allt snävare direktiv och beslöt slutligen att utredningen skulle upphöra. Efter den socialdemokratiska regeringens återkomst har vi emellertid tillsatt en ny utredning, och vi tänker låta den fortsätta.

Anf. 11 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Först en liten reflexion. Jag undrar vad som är mest humant, att lägga ned en utredning eller att låta en utredning fortsätta trots omöjliga direktiv. Ur utredningsmännens synpunkt är kanske det första alternativet trots allt bättre.

Det är viktigt att komma ihåg att studiestödssystemet sedan mitten av 1970-talet har, i varje fall när det gäller bidragsdelen, urholkats ytterligare. Man kan säga att situationen successivt har förvärrats.

Utbildningsministern hänvisade till uppfattningen – som jag förmodar är Lars Leijonborgs – att det svenska studiestödssystemet skulle vara överlägset vid en internationell jämförelse, och det är säkert riktigt. Men då måste det också göras en internationell jämförelse av akademikerlönerna, varvid kan konstateras att situationen är en helt annan. Det är möjligt för högskolestuderande i många andra länder att dra på sig betydligt större skulder och sedan ha råd att betala av dem. Eftersom vi i Sverige nu inte eftersträvar en situation med kraftig lönespridning, skall vi nog inte snegla på andra länder utan se på hur situationen är för dem som studerar i dag och hur den kommer att vara när de är färdiga. Den frågan måste vara angelägen både för Lennart Bodström och för mig.

Det är därför berättigat att säga att studiestödssystemet är i kris. Det finns naturligtvis studerande som klarar sig bra, men det är tillräckligt många som har stora svårigheter. Det gäller framför allt dem som har försörjningsbörda – det är i dag mycket vanligt att studerande gifter sig och sätter barn till världen. Det måste vara möjligt för studerande att gifta sig och sätta barn till världen utan att råka i en svår ekonomisk situation. Studiemedelssystemet skall tillåta ett normalt familjeliv också för högskolestuderande.

Det är litet vilseledande att försöka förringa akademikernas skuld kris genom att hänvisa till de avgifter som i dag betalas, dessutom att ange ett genomsnitt. I det genomsnittet ingår naturligtvis ganska många som studerade för rätt länge sedan, och för dem är den nominella skulden förhållandevis låg och därmed medelavgiften låg. Det som är intressant är vilka skulder de har som i dag slutar högskolan – och jag vågar påstå att de belopp som jag nämnde är relevanta. Vilka skulder kommer de som i dag funderar på att börja på t. ex. sjuksköterskeskolan att ha när de är färdiga? De som vill bli sjuksköterskor jämför naturligtvis sin ekonomi efter en färdig utbildning med den ekonomi som de får om de ställer sig i en snabbköpskassa eller liknande. Det är den situationen som vi måste diskutera.

Prot. 1986/87:23
11 november 1986

*Om regionstyrelserna
för högskolan samt
högskolestyrelserna*

Det är en märklig situation, när utbildningsministern håller benhårt på att studiemedelssystemet inte får kosta mer än i dag men inte vet vad det kostar – det framgick av vad han sade.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellationerna 1986/87:58 och 60 om regionstyrelserna för högskolan samt högskolestyrelserna

Anf. 12 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Pär Granstedt har ställt fem frågor till mig rörande eventuella förändringar av regionstyrelserna för högskolan och högskolestyrelserna. Birger Hagård har vidare ställt en serie frågor till mig om högskolestyrelserna, deras sammansättning och uppgifter. Interpellationerna berör i sak samma problem. Jag ber därför att få besvara dem samtidigt.

Redan för en vecka sedan, den 3 november, besvarade jag en interpellation av Lars Leijonborg som rörde högskolans administration. Jag gav då svar på en del av de frågor som nu har ställts. Därför kan jag nu fatta mig kort.

På frågorna om regeringen avser att vidta förändringar som berör regionstyrelserna och högskolestyrelserna vill jag hänvisa till vad jag tidigare har sagt om att dessa frågor för närvarande bereds inom utbildningsdepartementet. Som ett led i den diskussion om en ytterligare decentralisering av beslutsbefogenheter, som under det senaste halvåret har förts med olika företrädare för verksamheten inom högskolan, har jag bl. a. vid ett möte med högskolans rektorer diskuterat olika tänkbara förändringar av såväl regionstyrelserna som högskolestyrelserna. Jag har ännu inte tagit slutlig ställning i dessa frågor, utan avser att föreslå regeringen att i den kommande budgetpropositionen behandla dessa frågor.

Jag har därför inte nu anledning att gå in på Pär Granstedts följdfråga om länsstyrelsernas möjligheter att till viss del överta regionstyrelsernas uppgifter, om högskolestyrelsernas sammansättning eller om arbetsuppgifterna för UHÄ eller Birger Hagårds följdfrågor om högskolestyrelserna. Jag utgår emellertid från att Birger Hagård och jag är helt ense om vikten av att högskoleenheterna har styrelser som kan ta ansvaret för högskoleenheternas ekonomi och långsiktiga planering och samtidigt värna om verksamhetens självständighet.

Pär Granstedt har också frågat mig om fördelarna med att föra över arbetsuppgifter från förvaltningschefen till rektor. Jag vill därför påminna om att arbetsfördelningen mellan högskolestyrelsen, rektor och förvaltningschefen nyligen har setts över, efter anmälan till riksdagen i propositionen 1983/84:52. Nuvarande regler för ansvarsfördelningen mellan rektor och förvaltningscheferna bör i huvudsak kunna bibehållas.

Anf. 13 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern också för svaret på denna interpellation, även om det kanske inte var så mycket som blev besvarat.

Bakgrunden till interpellationen var det tal som utbildningsministern höll för några veckor sedan inför en grupp rektorer och förvaltningschefer på högskolorna. Utbildningsministern framkastade där en del tankar som var ganska uppseendeväckande. Dit hörde att regionstyrelserna skulle avskaffas, att regionstyrelsernas planeringsuppgifter skulle läggas över på länsstyrelserna, att man i högskolestyrelserna kraftigt skulle banta representationen för de verksamma på högskolan och att rektorn inte längre skulle vara ordförande utan föredragande, vilket nu normalt förvaltningschefen är. Detta har väckt en ganska intensiv debatt och det var därför jag undrade om detta är allvarligt menat från regeringens sida. Man brukar räkna med att när en utbildningsminister i ett så kvalificerat forum för fram sådana tankar beror det på att regeringen åtminstone överväger att genomföra dessa ideér.

Nu hoppades jag att utbildningsministern skulle vara lika öppen hjärtig inför riksdagen om vad regeringen egentligen tänker sig som inför rektorer och förvaltningschefer. Men det svar vi har fått är i stort sett bara ett ja. Den debatt som utbildningsministern ville föra den gången vill utbildningsministern tydligen inte föra längre. Jag vet inte om man skall tolka det som att utbildningsministern är på reträtt från de här funderingarna, att de är på väg till papperskorgen. Det vore i så fall ganska bra.

Jag vill gärna säga att tanken att avskaffa regionstyrelserna och föra över deras planeringsfunktioner på länsstyrelserna verkar väldigt illa grundad. Exemplet från det mycket framgångsrika arbetet med Bergslagens tekniska högskola, som framför allt regionstyrelsen i Uppsala-regionen har varit inblandad i, visar värdet av att ha dessa regioner. Om vi vill ha en intim samverkan mellan de stora universiteten och de små högskolorna, är det naturligtvis viktigt att slå vakt om regionstyrelserna och den möjlighet de har att vara en ram för sådan samverkan. Om vi vill se en kvalitativ uppbyggnad av de mindre högskolorna tror jag att det är viktigt att främja denna samverkan mellan universitet och högskola i en region. Det är svårt att se hur det skulle kunna ske utan regionstyrelsernas hjälp eller med hjälp av något annat liknande organ. Att slå sönder dessa funktioner och föra över en del på länsstyrelserna tror jag skulle vara en i det närmaste oduglig lösning.

En annan sak är att man kanske skall se över en del av regionstyrelsernas anslagsfördelande uppgifter. Vi har fört fram tankar i den riktningen i våra motioner. Dessutom kanske man kan tillföra regionstyrelserna arbetsuppgifter från UHÄ och även en del nya ansvarsuppgifter när det gäller fortbildning och vuxenutbildning inom deras resp. områden. Den tanke som utbildningsministern har skulle såvitt jag kan bedöma i hög grad leda till en centralisering av beslutsfattandet genom att UHÄ och kanske även departementet fick ta på sig en del av de samordningsuppgifter som regionstyrelsen nu kan utföra.

Det vore inte heller särskilt lyckat att förändra högskolestyrelsernas sammansättning så, att representationen för dem som är verksamma på högskolan numerärt sett försvagas. Det är viktigt att olika grupper av verksamma finns företrädade i högskolestyrelsen på ungefär det sätt som nu sker, så att synpunkter kan kanaliseras till styrelsen.

Statsrådet säger beträffande frågan om rektors resp. förvaltningschefs roll som föredragande i högskolestyrelsen att nuvarande förhållande i princip

Prot. 1986/87:23
11 november 1986

*Om regionstyrelserna
för högskolan samt
högskolestyrelserna*

skall vara oförändrat. Jag vet inte om detta är ett svar på min fråga. Innebär det som statsrådet säger att han har skrinlagt tankarna på att göra rektor till föredragande i högskolestyrelsen i stället för förvaltningschefen, som nu vanligen är fallet? Det är i så fall bra. Om så nu är fallet kunde väl utbildningsministern säga detta rent ut. Om det inte är detta han menar, förstår jag inte riktigt vad som avses i det sista avsnittet av interpellationssvaret.

Det är synd att utbildningsministern inte vill delta i den debatt som han själv har initierat genom sitt anförande inför rektorerna och förvaltningscheferna. Kanske kan vi hoppas på en litet större öppenhet i den replikväxling som jag antar nu kommer att följa.

Anf. 14 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation, även om samtliga frågetecken tyvärr kvarstår.

Utbildningsministerns förslag den 15 oktober har väckt stor uppmärksamhet och debatt. Han har fått både ros och ris för sina tankar. Rosor kanske främst när det gäller förslaget att avskaffa regionstyrelserna. Riset har väl framför allt gällt politikermajoriteten i högskolestyrelserna. Möjligen befinner sig utbildningsministern i ett dilemma. Han har ju bl. a. utsatts för stark kritik från ordföranden i regionstyrelsen i Uppsala, partikollegan Arne Gadd. Jag vet inte om Arne Gadd kommer att fortsätta att utveckla sina tankar här i sitt inlägg senare. Men uppenbarligen finns det en viss splittring inom socialdemokratin. Statssekreteraren Sverker Gustavsson fick ila till hjälp i Dagens Nyheter under utbildningsministerns utlandsresa.

Avskaffa gärna regionstyrelserna. Vi moderater har varje år föreslagit att regionstyrelserna skall avskaffas. Jag kan utlova utbildningsministern allt stöd i dessa strävanden.

Att de enskilda ämnena får sina anslag från regionstyrelsen – det gäller det s. k. LIE-anslaget – är ju en källa till stor irritation. Det försvårar planeringen vid våra högskolor. Det hotar också att utarma ämnena. De skulle i dagens läge knappast klara sig om man inte med litet fiffel lyckades överföra en del pengar från linjerna. Det vore rimligt att högskolorna själva fick ta över beslutanderätten när det gäller detaljplaneringen och detaljfrågorna.

Jag måste i detta sammanhang också säga att jag inte förstår Pär Granstedts och centerpartiets faiblesse för den byråkratiska överorganisation som regionstyrelserna utgör. De har egentligen inte någon vettig funktion att fylla. Jag är övertygad om att länsstyrelserna kanske lika gärna skulle kunna utföra de eventuella planeringsåtgärder som behövs i sammanhanget.

När det gäller frågan om politikermajoritet i universitets- och högskolestyrelserna, kan jag inte vara lika positiv. Utbildningsministern har föreslagit en nedskärning till elva ledamöter, varav majoriteten, sex ledamöter, skulle utgöras av politiker eller s. k. allmänföreträdare. De två verksamhetsföreträdarna skulle väljas av facket. Dessutom skulle det finnas två studeranderepresentanter plus rektor.

Ett liknande förslag avsågades så sent som riksdagsåret 1983/84.

Jag är visserligen ense med utbildningsministern om behovet av starka

högskolestyrelser, som kan ta ansvar för ekonomin och den långsiktiga planeringen och värna om verksamhetens självständighet. Men är en politiker alltid störst, bäst och starkast? Vackrast är de förvisso inte. Delar utbildningsministern min uppfattning att universiteten skall vara fria och självständiga centra som aktivt kan delta i samhällsdebatten? Om han gör det, måste jag fråga honom ytterligare:

Vilken inverkan tror han då att en politikermajoritet i högskolestyrelserna får just på denna självständiga ställning? Kan vi då inte i stället befara att självständigheten går förlorad eller i varje fall naggas avsevärt i kanterna? Och på vilket sätt skulle besluten bli bättre för den högre utbildningen och forskningen, om politikerna skulle få majoritet i universitets- och högskolestyrelserna?

I själva verket har politiker inflytande över alltför mycket i vårt samhälle. Är för resten högskolestyrelserna i dag så svaga och odugliga?

Statssekreterare Sverker Gustavsson påstod i Dagens Nyheter den 21 oktober att det finns en risk för att, som han säger, de svaga och blandade styrelserna ger efter för ekonomiska påtryckningar. Är det verkligen på det sättet? Var har då de här tankarna om politikermajoritet kommit ifrån? Enligt statssekreterare Sverker Gustavsson skulle denna idé vara hämtad delvis från USA. Det där med "delvis" är en nog så viktig distinktion. Det finns ingen federal lag i Förenta Staterna som säger att universitetsstyrelserna skall ha politikermajoritet. I Förenta Staterna är det inte regeringen som utser de bästa tänkbara personerna i styrelserna, som Sverker Gustavsson uttryckte det.

I augusti ville Lennart Bodström ge regionstyrelserna nya uppgifter. I mitten av oktober ville han lägga ned dem. För ett par år sedan övervägdes tanken på politikermajoritet i högskole- och universitetsstyrelserna. Sedan remissinstanserna hade sagt nej, sågades det förslaget bort. Den 15 oktober ville Lennart Bodström ha politikermajoritet. Vilken är utbildningsministerns inställning i november och vilken kommer den att vara i januari?

Anf. 15 ARNE GADD (s):

Herr talman! Enligt uttalanden från statssekreteraren i utbildningsdepartementet och från utbildningsministern överväger regeringen en del åtgärder för att förenkla administrationen inom högskolan.

Självfallet är alltid åtgärder för att förenkla administration och minska krångel värda all uppmuntran.

Får man tro pressreferaten skulle utbildningsministern i dag umgås med tankar som innebure dels att regionstyrelserna avskaffades, dels att ansvaret för att högskolan skall spela en aktiv och skapande roll i regionalpolitiken läggs på länsstyrelserna, dels att styrelserna för de olika högskoleenheterna görs mindre och att de får en majoritet av allmänföreträdare.

Beröm för de framförda tankarna har inte låtit vänta på sig från de kretsar som alltid varit högskolereformens motståndare.

Låt mig här göra ett par kommentarer så där på vägen fram till ett beslut av regeringen. Jag väljer då att ta upp frågan om krånglet och frågan om länsstyrelsernas inflytande.

Regionstyrelserna kom till som en politisk kompromiss.

I ett utredningsskede var tanken att alla högskoleenheter skulle ges en majoritet av allmänföreträdare.

Centern och socialdemokraterna gjorde en överenskommelse, och den innebar att allmänintresset fick majoritet i styrelsen för sex konstruerade högskoleregioner.

Framst genom att fördela medlen från anslagen till lokala linjer, till individuella linjer och till enstaka kurser gavs dessa regionstyrelser ett medel att påverka utvecklingen av högskolorna i vårt land. Detta kallas alltfört av reformens motståndare för krångel och onödig administration.

Låt oss då se på verkligheten. Jag hämtar uppgifterna från min erfarenhet i Uppsala.

Vid regionstyrelsen i Uppsala arbetar nio personer. Den 16 december 1985 var enligt Uppsala universitets verksamhetsberättelse 632 tjänster vid universitetet betecknade som tjänster för administrativ personal. 52 av dessa tjänster finansierades av externa medel. 580 tjänster finansierades genom direkta anslag av riksdagen för arbeten kring grundläggande utbildning och forskning/forskarutbildning. Enligt uppgift fanns dessutom 164 tjänster inom administrationen vid de övriga enheterna inom Uppsala högskoleregion.

Man behöver inte gå särskilt mycket djupare i materien för att fastslå att man inte uppnår någon intressant statsfinansiell besparing genom att lägga ned regionstyrelserna. 632 plus 164 blir 796. De nio tjänsterna vid regionstyrelsens kansli utgör 1.1 % av de resurser som redan avdelats i övrigt för administration inom Uppsala högskoleregion. Sannolikt motsvarar relationerna i andra högskoleregioner de i Uppsala. Bara någon enstaka veckas s. k. naturlig avgång inom administrationen vid de olika högskoleenheterna ger samma statsfinansiella effekt – eller förmodligen en större sådan.

Innebär då verksamheten vid regionstyrelserna andra slag av ineffektivitet och ökat krångel? Jag hävdar motsatsen och vill illustrera det med ytterligare ett exempel från Uppsala högskoleregion.

Sent under hösten 1984 tog regionstyrelsen i Uppsala upp tanken på att göra en insats för att förbättra möjligheterna att i framtiden sysselsätta befolkningen i Bergslagen genom ett samarbete mellan regionens fem enheter och högskolan i Karlstad. Vi har valt att kalla detta planerade samarbete för Bergslagens tekniska högskola. Verksamheten startade knappt två år efter det att planeringsarbetet satts i gång, och nu studerar drygt 100 studenter inom ramen för Bergslagens tekniska högskola. Fullt utbyggd om två-tre år kommer utbildningen att omfatta närmare 1 000 studerande på högskolenivå.

Bergslagens tekniska högskola är ett faktum. Den har kunnat förverkligas genom att regionstyrelsen inom Uppsala högskoleregion kunnat lita till ett litet och effektivt arbetande kansli. Den har kunnat förverkligas genom ett entusiastiskt och positivt stöd från enheterna inom regionen, från fackliga organisationer, från näringsliv samt från kommuner och landsting. Finansiellt har projektet varit möjligt att genomföra med hjälp av industridepartementets resurser inom ramen för det s. k. Bergslagspaketet.

Hur lång tid skulle statsrådet Bodström ha behövt för att åstadkomma samma sak om han skulle ha litat till den traditionella högskoleadministrationen, alltifrån UHÅ och dess planeringsberedningar till rektorsämbeten vid

olika enheter? Svaret på den frågan borde ge statsrådet ett tips om var de verkliga statsfinansiella besparingarna står att vinna när man är på krigsstigen mot onödig administration och onödigt krångel.

Är för övrigt länsstyrelserna lämpade att ta över ansvaret för planeringen av högskolans regionala utveckling? Jag tar ytterligare ett exempel från Uppsala högskoleregion.

Om statsrådet skulle förverkliga sin modell från Saltsjöbaden skulle länsstyrelsen i Uppsala få ta ansvaret för Uppsala universitet, där man för verksamhetsåret 1984/85 hade en omslutning på 958 092 000 kr., alltså närmare en miljard. Samtidigt skulle enligt Bodströms Saltsjöbadmodell länsstyrelserna i Södermanlands län och Västmanlands län få dela på högskoleenheten i Eskilstuna/Västerås som omsluter 36,5 milj. kr. eller 3,8 % av vad länsstyrelsen i Uppsala skulle ha tillgång till. Man skulle visserligen kunna tänka sig ett samarbete mellan de olika länsstyrelserna – alltså mellan sju olika landshövdingar och sju länsstyrelser. Jag tror, Lennart Bodström, att en sådan reform inte vore praktisk.

Då är det mycket bättre att följa den socialdemokratiska partikongressens beslut 1984 som innebar att regionstyrelserna skulle användas som viktiga instrument i de för landet alltmer avgörande regionalpolitiska frågorna. Sedan lär behovet av organisatoriska förändringar och administrativa förenklingar ge sig självt.

Anf. 16 LENNART PETERSSON (s):

Herr talman! Skiljelinjen i debatten om regionstyrelserna och utbildningsbesluten på regional nivå har hittills gått mellan å ena sidan socialdemokraterna och centern samt å andra sidan moderaterna och folkpartiet. Det är moderaterna och folkpartiet som har krävt regionstyrelsernas avskaffande, medan centern och socialdemokraterna har slagit vakt om det regionala beslutsfattandet. Detta ligger också i linje med hur partierna ser på frågan om en över hela landet balanserad utveckling. Vi har här från socialdemokraternas sida ett med centern gemensamt intresse, och jag tycker att denna politiska intressegemenskap även i fortsättningen bör bibehållas.

Utbildningsministern har nu informellt tagit upp frågan om eventuella alternativ till regionstyrelserna, och han har sagt sig ha vissa sympatier för en lösning som skulle innebära att de 24 länsstyrelserna skulle ta över de sex regionstyrelsernas planerings- och beslutsansvar på utbildningsområdet. Utbildningsministern säger nu i sitt interpellationssvar att han ännu inte tagit ställning i frågan utan eventuellt återkommer i budgetpropositionen. Jag tycker mot den bakgrunden att det är viktigt att utbildningsministern får några ord att ta med sig under sitt fortsatta funderande.

För egen del vill jag säga att alternativet att de 24 länsstyrelserna skulle ta över det här ansvaret tyvärr är orealistiskt. Länen är och förblir alltför små enheter när det gäller beslut om högskolekurser och högskolelinjer. All statistik visar att upptagningsområdet för olika högskolelinjer är väsentligt mycket större än ett enskilt län. Vi som verkar på det här området ute i regionerna känner också mycket väl till detta. Det är ett förhållande som vi i stort sett dagligen möter.

Jag leder för närvarande en arbetsgrupp som har till uppgift att utforma en

Prot. 1986/87:23
11 november 1986

*Om regionstyrelserna
för högskolan samt
högskolestyrelserna*

utökad högskoleutbildning i Blekinge, och ett av våra stora problem är samordningen över länsgränserna med näraliggande högskolor, dvs. avvägningen mellan utbildningen i Blekinge och utbildningen vid högskolorna i Kalmar och i Växjö. Detta samordningsbehov visar att man inte kan ha länet som planeringsenhet, än mindre som beslutsenhet i detta sammanhang.

Skulle man gå vidare med tanken om länet som beslutsenhet, skulle antingen de starka länen slå ut de svaga eller en total överdimensionering av högskoleutbildningen bli följd. Detta skulle dock innebära ett slöseri som vi knappast har råd med i en tid med budgetunderskott osv. Något sådant kommer naturligtvis statsmakterna aldrig att acceptera, utan vi kommer i stället helt enkelt att få en centralisering av planeringen och beslutsfattandet till den centrala byråkratin i Stockholm. Det är måhända bra för Stockholm och för UHÄ:s tjänstemän, men vi som bor ute i landet och är politiskt verksamma där vill faktiskt inte ha en ytterligare centralisering på det här området.

Därför, herr talman, vill jag föreslå att utbildningsministern i sitt fortsatta tänkande snarare inriktar sig på hur man skall utveckla det regionala beslutsfattandet än på att man skall avskaffa regionstyrelserna.

Anf. 17 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Lennart Petterssons skildring av var skiljelinjen hittills har gått i debatten om regionstyrelserna är väl snarast en beskrivning av var skiljelinjen har gått i den partipolitiska debatten. Man skall dock inte glömma bort att – och det är den mycket tydliga bild som jag har av stämningen på högskoleområdet – en stark majoritet av de inom högskolan verksamma som har yttrat sig i den här frågan, hela tiden har varit negativ till regionstyrelserna. Jag tror att detta beror på att även de som ser behovet av en samordning inom de hittillsvarande högskoleregionerna finner regionstyrelserna utgöra en onödig instans, och menar att denna samordning skulle kunna åstadkommas på enklare sätt.

Arne Gadd sade att den statsfinansiella effekten är försumbar, men jag vill nämna att det ändå handlar om 12 milj. kr. Jag har den uppfattningen att dessa 12 milj. kr. utan nackdel skulle kunna tas bort. Det skulle innebära fördelar med tanke på verksamheten, pengarna skulle kunna användas för bättre ändamål. Därför är jag för en ändring.

Jag tror inte att den här debatten har sin upprinnelse i olika syn på önskemålet om en balanserad regional utveckling, vilket antydde av Lennart Pettersson. Folkpartiet ser – och det har jag tidigare deklarerat i denna talarstol – positivt på existensen av mindre högskolor runt om i landet. Vi tror att de kan spela en viktig roll för regionernas utveckling, men vi tror inte att högskolan behöver många beslutsnivåer. Som statskontoret påpekade i sin rapport nyligen vore det mycket önskvärt, om man finge färre beslutsnivåer när det gäller högskolan. Detta skulle i sig ha en positiv effekt på verksamheten.

Länsstyrelserna ägnar ju redan i dag högskolan ett betydande intresse. När länsplaneringen görs kommer man ofta in på frågor som har med högskolan att göra. Man skall ha klart för sig att detta är fullt naturligt och värdefullt. Däremot tror jag, vilket också framhållits här i debatten, att det är svårt att ge

länsstyrelsen någon beslutsrätt inom högskolan, men självfallet är länsstyrelsernas synpunkter viktiga i beslutsunderlaget. För min del tror jag att den samordning som kan behövas inom de hittillsvarande högskoleregionerna kan klaras på ett ganska informellt sätt med universiteten som bas. Därmed minskar man byråkratin, och resurser som i dag används för onödig administration kan i stället gå till den egentliga verksamheten.

Anf. 18 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Den 15 oktober var jag av universitetskanslern inbjuden att medverka vid en överläggning som han hade med samtliga universitets- och högskolerektorer, förvaltningschefer och regionalstyrelsernas kanslichefer.

Man ville höra vad jag tyckte om högskolan och dess organisation. Jag gav en framställning av mina iakttagelser sedan ett år tillbaka: Till all lycka hade vi en handspelarare på, och utskriften har distribuerats till deltagarna. Det var synd att vissa deltagare tidigt hade spritt så egendomliga uppgifter till pressen. Men nu är i alla fall det hela utklarat. Jag skall gärna lämna en utskrift till dem som deltar i den här debatten, om det inte redan finns en utskrift.

Jag talade t.ex. inte om att det skulle bli en politikermajoritet i högskolestyrelserna. Jag talade om att det kunde bli fråga om att i högskolestyrelserna sätta in en majoritet av personer som står utanför högskolorna, ungefär på det sätt som socialdemokraterna tänkte sig när högskolereformen genomfördes, men som då inte var möjligt, eller kanske ungefär så som det i dag är vid Handelshögskolan i Stockholm och vid Lantbruksuniversitetet. Jag tror inte att någon vågar påstå att friheten för forskare eller studenter vid dessa läroanstalter för den skull är sämre än vid de övriga läroanstalter som det är fråga om.

Jag har heller aldrig varit inne på tanken att länen skulle överta regionstyrelsernas uppgifter. Däremot har jag sagt att det bästa planeringsunderlaget när det gäller att få reda på det utbildningsbehov som finns inom ett område och det behov av utbildad arbetskraft som föreligger inom samma område antagligen står att finna i länen planering – den planering som länen är ålagda av regeringen att utföra, och som de utför på ett mycket förtjänstfullt sätt. Det skulle förvåna mig mycket om det planeringsarbete som regionstyrelserna utför bygger på kunskaper som är mer vittgående än de insikter som länen förfogar över. Det är min övertygelse att det är från länen inkomna uppgifter som ligger till grund för de slutsatser som regionstyrelserna har dragit.

Högskolereformen innebar att ett väsentligt ökat ansvar lades på högskolestyrelserna. Också flera senare reformer – bl. a. LÄTU-reformen, och de från 1984 gällande reglerna om ökade befogenheter för högskolestyrelserna att besluta om den interna organisationen – har inneburit en fortsatt decentralisering och därmed ett ökat ansvar för högskolestyrelserna. Jag anser det vara väl motiverat att gå vidare med en ytterligare decentralisering. Men den måste naturligtvis åtföljas av att man ser över högskolans ledningsorganisation, så att den är väl lämpad att ta detta ökade ansvar.

Att leda arbetet inom ett universitet eller inom en högskola innebär ett ansvar för en stor organisation med betydande resurser. Uppgiften innefattar

Prot. 1986/87:23
11 november 1986

*Om regionstyrelserna
för högskolan samt
högskolestyrelserna*

såväl ett ansvar för att värna och utveckla den aktuella verksamheten som en förmåga att göra nödvändiga prioriteringar. Högskolans växande betydelse för samhället, dess kulturliv och näringsliv gör det angeläget att de högsta ansvariga lokala organen för universitet och högskolor har goda kontakter också utanför högskolan. Det är vidare väsentligt att styrelserna för universitet och högskolor står fria i förhållande till den egna högskolans verksamhet, så att ledamöterna även kan fatta beslut som innebär svåra prioriteringar i förhållande till den befintliga verksamheten.

Allt detta talar, enligt min mening, för att man bör överväga om det finns skäl att ändra högskolestyrelsernas sammansättning.

Högskolereformen 1977 innebar en organisatorisk kompromiss genom att högskolestyrelserna fick en majoritet av anställda inom högskolan, medan de då tillskapade regionstyrelserna fick en majoritet av företrädare för samhället utanför högskolan. Regionstyrelserna har sedan högskolereformen infördes haft viktiga uppgifter då det gällt att stödja uppbyggnaden av de nya högskolorna och att på olika sätt bidra till att högskoleutbildningen blivit ett stöd för den regionala utvecklingen i resp. region. Regionstyrelserna har medverkat till att högskolans utbud av kurser för fortbildning och vidareutbildning utvecklats sedan införandet av högskolereformen 1977.

Att göra detta erkännande och att dessutom framföra sin tacksamhet över att regionstyrelsen i Uppsala har lagt fram Bergslagspaketet kan inte innebära ett tvång att till varje pris bibehålla exakt den organisation som antogs 1977. Därför bereder vi dessa frågor i överensstämmelse med regeringens allmänna avsikt att verka för en decentralisering på olika förvaltningsområden.

Anf. 19 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Vad som har sagts och vad som inte har sagts – och vad som eventuellt kan ha menats med det som sagts – kan ju ofta vara klurigt att bena ut i efterhand. Jag har förmånen att här ha utbildningsministerns anförande i utskrift. På s. 12 i denna utskrift kan man läsa: "Om vi konstaterar att landets indelning i högskoleregioner inte är ändamålsenlig, att en naturlig sammanhållning inte finns inom regionerna och att regionstyrelserna i sitt prioriteringsarbete är utsatta för ständiga attacker, då får man i så fall tänka sig att åtminstone för planeringsuppgifterna använda en annan enhet än de nuvarande högskoleregionerna. Därmed är vi tillbaka till länen som planeringsenhet."

Jag kan medge att detta inte innebär att utbildningsministern har sagt att nu tänker vi göra så. Men om de deltagande fick intrycket att det var någonting sådant som utbildningsministern tänkte sig, så är väl det inte att förundra sig över. När man läser detta, måste man ju ställa sig frågan om inte utbildningsministern har tankar i den riktningen att man skall låta länsstyrelsen – eller annat länsorgan – ta över de här planeringsfunktionerna. Och det är precis det jag har frågat om: Går regeringens tankar i den här riktningen?

Då hoppas jag att detta var en försöksballong, att utbildningsministern vill undersöka vad reaktionen blir på ett sådant här förslag. Jag hoppas också att utbildningsministern då har noterat reaktionen – att den i alla fall är klart negativ såväl från centerpartiets sida som från ledande socialdemokratiskt

håll i denna kammare. Att Birger Hagård och Lars Leijonborg skyndar till utbildningsministerns stöd när det gäller de här tankarna – om det nu är dessa tankar han har – kanske inte är någon egentlig tröst, eftersom vi känner till moderaternas och folkpartiets inställning i den här frågan sedan gammalt.

Min uppmaning till utbildningsministern är: Lägg dessa funderingar på hyllan, om utbildningsministern har haft sådana funderingar – och den misstanken är befogad.

När det gäller styrelsesammansättningen vill jag understryka att vad jag har ifrågasatt är en ändring av högskolestyrelsens sammansättning, så att det blir färre representanter för verksamheten. Jag tror att det är viktigt att styrelsen besitter en allsidig kompetens när det gäller den verksamhet som faktiskt bedrivs på högskolan.

Till sist vill jag slå fast, i likhet med vad flera andra har gjort tidigare: Att tro att man motverkar byråkratin genom att ta bort regionstyrelserna är naturligtvis en illusion. I tidigare inlägg har illustrerats vilken oerhört liten del av högskoleförvaltningen man ger sig på. Dessutom vill jag framhålla att om man avskaffar regionstyrelsen, så avskaffar man inte dess arbetsuppgifter – de måste utföras av några i alla fall.

Anf. 20 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Under alla omständigheter kan vi konstatera att utbildningsministern har lyckats med ett uppsåt: Han har rört om i grytan – den saken är alldeles klar. Och vi behöver förvisso en intensiv debatt om högskolefrågorna.

Nu säger utbildningsministern att vad han har avsett är inte i och för sig att skapa en politikermajoritet. All right. Men det beror ju ändå på vem det är som utnämner ledamöter i en högskolestyrelse. Man kan aldrig komma ifrån misstanken att en regering sitter och utnämner personer som kanske står den nära. Caesars hustru får inte ens misstänkas.

Det är väl framför allt två problem som måste lösas i detta sammanhang. Det första är att skapa verkliga garantier för universitetens frihet och oberoende i olika sammanhang, så att de verkligen kan delta i själva samhällsdebatten. Det andra är att se till att det blir ett starkt inflytande från företrädare för verksamheten. Det är de som kan frågorna, det är de som är kompetenta att besluta i dem. Därför bör de också ha ett tillbörligt inflytande.

När det gäller själva regionstyrelsen har det här omvittnats av ledamöter i regionstyrelser hur förträffliga de är. Jag är också ledamot av en regionstyrelse, och jag kan alltså intyga hur litet förträffliga regionstyrelserna är. Regionstyrelserna utgör förvisso ett byråkratiskt led. De innebär ökat krångel och ökad administration.

12 miljoner är inte mycket, sägs det. Jo, 12 miljoner är 12 miljoner, och här gäller det att spara varje krona som man kan spara. Framför allt skulle det underlätta högst avsevärt för planeringen, om vi fick bort detta onödiga mellanled och fick till stånd en ordentlig decentralisering, där högskolan själv fick möjlighet att besluta i sådana frågor där den har bättre kompetens att besluta än några andra överled.

Arne Gadd säger att det bara gäller nio tjänster. Men nio onödiga tjänster

blir inte mindre onödiga därför att vi har en administration i övrigt vid en annan enhet, utan är de nio tjänsterna onödiga skall de naturligtvis bort.

Jag vill uppmana utbildningsministern att fortsätta med friska fläktar. I varje fall hoppas jag att han när det gäller regionstyrelserna är beredd att ta till de krafttag som behövs för att vi en gång för alla skall få dem avskaffade.

Anf. 21 ARNE GADD (s):

Herr talman! Jag vill bara göra ett par korta kommentarer.

Det var Lars Leijonborg som hävdade att de som arbetar inom verksamheten har en mycket negativ bild av regionstyrelsernas verksamhet. Jag vill tillbakavisa det. Erfarenheten tyder på det motsatta, och utvecklingen har efter hand blivit mycket bra. Inte minst arbetet med Bergslagens tekniska högskola har för oss i Uppsala visat detta. Det gäller ett samarbete med Teknikum, som har utarbetat den aktuella civilingenjörsutbildningen. Det hela hade varit omöjligt utan ett mycket entusiastiskt arbete från de ansvariga vid den institutionen. Regionstyrelsen har visat sig vara en arbetsform som passar hela regionens problematik.

12 miljoner eller nio onödiga tjänster är Lars Leijonborgs resp. Birger Hagårds sätt att uttrycka sig. Det är en ren politisk bedömning. Anser man att man skall ta till vara högskolans regionalpolitiska effekter, som är dokumenterade i alla sammanhang, är detta faktiskt inte någon speciellt onödig sak. Skulle vi lägga ned den regionalpolitiska verksamheten och uppfatta att högskola och universitet har en uppgift att fylla på detta område, då måste arbetsuppgifterna göras någon annanstans. Därmed är besparingen i form av belopp och antal tjänster givetvis borta.

Jag vill inte på något sätt fråga Birger Hagård om hans erfarenheter tyder på att Linköpings högskoleregion är speciellt lämpad för en försöksverksamhet med nedläggning. Men den regionen är ju litet specifik, med två enheter, så jag kan förstå att Birger Hagårds erfarenheter är litet udda. Vi som arbetar på annat håll har andra erfarenheter.

Med herr Leijonborgs erfarenheter från låt mig säga företagsekonomiska resonemang måste marginalnyttan av högskoleadministrationen i övrigt uppfattas vara kolossalt bra, eftersom han ägnar hela sitt intresse åt just denna lilla procent. Jag måste säga att jag tvivlar på att han har rätt i den delen.

Till sist, statsrådet Bodström: Jag håller helt med om att regionstyrelsernas försvar inte kan baseras på ett, som det ser ut, mycket lyckat försök och arbete med Bergslagens tekniska högskola – det kan inte vara ett argument. Men jag vill med skärpa hävda att utan en organisation som direkt råkat passa till den problematik som fanns uppe i Bergslagen, hade denna högskola inte kommit till. Och jag vågar hävda att inom det traditionella högskolesystemet hade inte Bergslagens tekniska högskola kommit till. Kan statsrådet hitta på en annan organisation, då skall vi diskutera den. Men det är fel att starta med att lägga ned den resurs som vi har.

Anf. 22 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att än en gång understryka att jag tycker att vi socialdemokrater skall slå vakt om den gemenskap som finns mellan centern och socialdemokratin på det utbildningspolitiska området och även på en del andra områden. Våra partiets väljare ute i landet har en hel del gemensamma erfarenheter av de här frågorna, och det är naturligt att vi har hamnat på en linje, där vi står upp till försvar för regionstyrelserna och det regionala beslutsfattandet. Det vore illa om vi lade den ambitionen åt sidan.

Lars Leijonborg sade att jag må ha rätt i att de politiska skiljelinjerna i den här frågan går mellan centern och socialdemokratin å ena sidan och moderaterna och folkpartiet å den andra, men att det bland dem som verkar ute i högskolorna finns en stark majoritet mot det regionala beslutsfattandet. Då vill jag bara konstatera att detta är ytterligare ett exempel på att man ser på det hela i ett storstadsperspektiv. Om man går ut och pratar med företrädare för de mindre högskolorna får man, som Arne Gadd sade, höra helt andra synpunkter, och man får en helt annan och positivare bild av samarbetet på det regionala planet. Företrädarna för de stora universiteten gillar alltså inte att även de mindre högskolornas intressen tillgodoses när det gäller beslutsfattandet.

Det har också sagts i debatten att vi bör ha så få beslutsnivåer som möjligt. Men om en sådan tes innebär att man skall slopa den regionala nivån och i stället satsa på en ytterligare centralisering – vilket har skymtat fram i en del inlägg – då vill jag hellre ha ett extra led i beslutsprocessen, så att man kan decentralisera genom att lägga en del av beslutsfattandet på regional nivå.

Det sägs här att länsstyrelserna inte skall ha beslutsrätt, utan bara något slags planeringsrätt. Men då kommer vi än en gång fram till slutsatsen, att om regionstyrelserna avskaffas och länsstyrelserna på något sätt kommer in i bilden, då kan det inte bli fråga om beslutsnivå utan på sin höjd planeringsnivå, och det innebär i realiteten en centralisering av besluten till byråkratin i Stockholm. Vi tror att det skulle leda till sämre lösningar av många av de regionala utbildningsproblem som vi har ute i landet.

Anf. 23 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Jag hoppas att detta inte blir en s. k. dödskyss, men jag måste säga att utbildningsministerns senaste inlägg var ganska bra.

Pär Granstedt säger att motståndet nu finns inom centern och bland ledande socialdemokrater här i kammaren. Med all respekt för Lennart Pettersson och min värderade bänkkamrat Arne Gadd vill jag emellertid säga att det här i kammaren också finns socialdemokrater som är mycket för ett avskaffande av regionstyrelserna. Jag hoppas därför att utbildningsministern inte blir alltför imponerad av denna Pär Granstedts skildring.

Det blev en viss oro i leden i höstas, när man hörde talas om att utbildningsministern hade varit i Sovjet för att studera bl. a. högskolefrågor, medan statssekreteraren kastade sina blickar mot USA. Det vore mig främmande att uppmana utbildningsministern till några utrikespolitiska deklARATIONER, men oavsett varifrån inspirationen har kommit tycker jag att en del av de tankar man nu arbetar med inom utbildningsdepartementet är ganska intressanta.

Det ligger enligt min mening mycket i tanken att man skulle försöka få bra folk till högskolestyrelserna från andra delar av samhället. Ett problem i vårt korporativistiska samhälle är ju att resultatet ofta blir att det i sådana här sammanhang enbart utses företrädare för parti- och intressegrupper. Jag tror inte att detta alltid är så bra, men jag kan instämma i de allmänna utgångspunkter som utbildningsministern redovisat.

När det gäller uppfattningen om regionstyrelserna inom högskolan har jag inte någon enkätundersökning eller någon statistik att hänvisa till som bevis för min bedömning, men jag tycker mig stå på mycket fast grund när jag efter många samtal med företrädare för högskolan kan säga att de allra flesta ser positivt på ett avskaffande av regionstyrelserna.

Arne Gadd tog i sitt inlägg upp min verksamhet i näringslivet. Och jag dristade mig i den förra debatten med utbildningsministern att nämna ett exempel från en konsultstudie av beslutsnivåer i två bilföretag, som just visar hur mycket effektivare ett företag fungerar med färre beslutsnivåer, så nog finns det stöd i management-litteraturen för att en verksamhet fungerar bättre med mindre byråkrati.

Anf. 24 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Birger Hagård framhöll att det kanske kunde vara riktigt att man skulle ha allmänföreträdare i högskolestyrelserna men att mycket berodde på vem som utsåg dem, och så uttalade Birger Hagård sin misstänksamhet mot regeringen därvidlag.

Jag vill då för ordningens skull nämna att när ärendet om hur representanterna för de allmänna intressena skulle utses behandlades i riksdagen 1975 beslöt riksdagen, efter lottning, med bifall till vad de borgerliga partierna yrkat att företrädarna för allmänna intressen skulle utses av de kommuner och landsting till vilka högskoleenheten är förlagd. Det kom att leda till att allmänföreträdarna utslutande bestod av politiker. Sedan regeringen 1984 lagt fram förslag om att det skulle vara regeringen som utsåg allmänföreträdare, har det varit möjligt att sätta in också andra representanter än politiker i högskolornas styrelser. Det är självklart att vi kommer att sträva efter – och det gör säkert varje regering – att få representanter som verkligen är intresserade av den verksamhet som de är satta att leda. Jag vill också framhålla det självklara i att högskolans verksamhet – det gäller både utbildning och forskning – inte bör styras i detalj av styrelserna för universitet och högskolor. Det gäller i särskilt hög grad olika former av vetenskapliga bedömningar. Även det måste beaktas, om man vill förändra högskolans ledningsorgan.

Frågan om regionstyrelserna hade väl aldrig kommit upp om det inte varit så att betydande motsättningar visat sig föreligga mellan en rad högskolor och deras ledning å ena sidan och regionstyrelserna å andra sidan. Det kan ha berott på att regionstyrelserna är tvungna att göra prioriteringar. I själva verket har enligt min mening regionstyrelserna ofta varit mer kapabla att göra prioriteringar än vad högskolestyrelserna har varit just på grund av regionstyrelsernas sammansättning av personer, som är oberoende av högskolan och som inte är beroende av innehållet i de beslut som skall fattas. Men jag kan inte säga att det uteslutande är de stora högskolorna som varit

negativa till regionstyrelserna. Inte minst vid den konferens för en månad sedan där jag framförde några synpunkter visade det sig att också åtskilliga företrädare för de mindre högskolorna hade samma uppfattning. Men jag tycker att det är angeläget att vi inte till varje pris resonerar som om regionstyrelserna skall vara kvar eller om de skall slopas. Det viktiga är att högskolan har en planerings- och ledningsorganisation, som svarar mot de krav som en ökad decentralisering innebär. Garantier måste således finnas både för att den rent vetenskapliga verksamheten inte på ett otillbörligt sätt kan styras utifrån och för att de stora resurser som samhället ställer till högskolans förfogande för i första hand utbildning används på ett sätt som svarar även mot angelägna samhälleliga prioriteringar, rörande t. ex. arbetsmarknad och regionalpolitik.

Jag tycker att det är mycket värdefullt att en debatt förekommer i de här frågorna, i första hand naturligtvis i riksdagen men även i alla möjliga andra fora, och inte minst i massmedia. Att någon grupp skulle ta på sig den uppgiften att vara bättre företrädare för de regionala intressena än någon annan tycker jag ändå är en förenkling av den debatt vi skall föra.

Det kan vara riktigt att jag när jag har sett på de här frågorna har uttalat mig så att regionstyrelserna kanske kan vara kvar med delvis förändrade uppgifter, men att jag vid ytterligare genomgång av frågorna har funnit att det är möjligt att det är bättre att lägga över själva uppgiften att från länen inhämta information om olika områdens utbildningsbehov och behov av utbildad arbetskraft. Den frågan måste vi få fortsätta att pröva i regeringskansliet, mot bakgrund av en debatt som jag tycker är mycket intressant.

Anf. 25 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Först en kommentar om allmänföreträdarna. Det är riktigt att det har gjorts ett antal försök från regeringens sida att göra högskolestyrelserna korporativt sammansatta, genom att regeringen skulle utse dem med utgångspunkt i olika intressegrupper. Vi har vänt oss emot det där, därför att vi har erfarenhet av hur i varje fall socialdemokratiska regeringar hanterar sådana saker. Vi har sett ganska många exempel på organ, där man genom att ha företrädare för olika intresseorganisationer i samhället försäkras sig om en pålitlig socialdemokratisk majoritet. Jag tror att det är viktigt, om man nu har styrelser som är politiskt engagerade, att se till att det i varje fall blir en representativ fördelning. Vad som är viktigt i detta sammanhang är också att det i högskolestyrelserna finns en god representation för dem som är verksamma på högskolan och sitter inne med aktuell kunskap om den verksamhet som bedrivs där.

Tyvärr blir oklarheten om utbildningsministerns inställning till regionstyrelserna bara större och större, ju mer han talar om detta, och det är litet besvärande. Vi får hoppas att dimmorna kommer att skingras så småningom. Det senaste anförande utbildningsministern höll antydde faktiskt att han återigen allvarligt skulle vara inne på tanken att avskaffa regionstyrelserna och lägga över deras planeringsuppgifter på länen. Det är oroväckande om han trots den debatt som har förts vidhåller denna uppfattning. Jag tycker att det borde ha framgått ganska tydligt att länen inte är lämpliga planeringsorgan på den regionala nivån. Det är för små enheter. Risken är stor att

resultatet av en sådan manöver blir att beslutsfattandet centraliseras till UHÄ och till regeringen. Att detta skulle vara ett sätt att skapa en organisation som är mer ändamålsenlig för decentralisering är att sätta verkligheten på huvudet. Att decentralisera genom att centralisera beslutsfattandet är knappast någon särskilt lycklig metod.

Föreställningen att man skulle spara så mycket pengar tror jag är helt igenom falsk. 12 miljoner är 12 miljoner, säger exempelvis Birger Hagård, men så enkelt är det inte eftersom man inte kan ta bort regionstyrelsernas arbetsuppgifter samtidigt som man tar bort regionstyrelserna.

Att slopa en liten, smidigt fungerande organisation som har ett begränsat antal handläggare för att i stället lägga över uppgifterna på omfattande byråkratier, vare sig det är fråga om UHÄ, regeringskansliet eller universitetsförvaltningar, innebär förmodligen inte någon effektivisering. Tvärtom kommer de här frågorna i så fall att hanteras på ett mera byråkratiskt och mera tungrott sätt än som för närvarande är fallet.

Anf. 26 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Utbildningsministerns senaste inlägg var intressant från många synpunkter. Om utbildningsministern verkligen är beredd att garantera universitetens och högskolornas självständighet – att garantera att de fritt skall kunna delta i samhällsdebatten utan att behöva vara rädda för påverkan från något håll – skall vi alla naturligtvis med stort intresse titta på de olika förslag som kan komma att läggas fram. Det vill jag understryka. I så fall har vi ju helt och hållet en gemensam målsättning, och det är någonting att sträva efter.

När det sedan gäller regionstyrelserna vill jag säga att jag kanske inte delar Pär Granstedts eller Arne Gadds uppfattning. Men vad Arne Gadd här säger är naturligtvis riktigt, nämligen att jag främst har erfarenheter från Linköpingsregionen. Vi i Linköpingsregionen kan bara konstatera att regionstyrelsen där definitivt inte har någon uppgift att fylla. Många gånger är det fråga om ett rent dubbelarbete, och det är ju någonting som man har all anledning att önska att man skall kunna undvika. Det är inte så, att arbetsuppgifterna i regionstyrelserna genomgående måste tas över av andra organ. Men i många fall rör det sig, som sagt, om uppgifter som innebär ett dubbelarbete, och sådana uppgifter kommer att försvinna. Men naturligtvis blir det *ett visst* merarbete. I och för sig tror jag inte man sparar 12 miljoner. Självfallet är det väldigt svårt att säga exakt var gränsen går. Men besparing skulle det självfallet bli fråga om.

Under alla omständigheter kommer ytterligare ett beslutsled bort. Ingenting kan övertyga mig om att ett borttagande av ett beslutsled inte måste innebära en förenkling.

Nota bene: I det här fallet lägger man samtidigt över de eventuella uppgifter som skall överföras på de lokala högskolestyrelserna – alltså så långt nedåt som möjligt. Naturligtvis skall man inte flytta uppgifterna så långt uppåt som till UHÄ eller regeringen. Då blir det fråga om en rejäl decentralisering – och ingalunda en centralisering, som Lennart Pettersson antydde.

Med skärpa vill jag också framhålla att den kritiska inställning som

verksamhetsfolket och universitetsfolket har när det gäller regionstyrelserna ingalunda är ett storstadsfenomen. Jag kan inte crinna mig att jag på mitt universitet har träffat någon enda person som – oavsett partifärg – har något positivt att säga om regionstyrelserna. Man uppfattar dessa enbart som ett onödigt mellanled. Inte ens när det gäller socialdemokraterna har jag i landet i övrigt stött på särskilt många på universitetssidan som ser positivt på regionstyrelserna.

Jag tror alltså att tiden nu är mogen för en förändring i detta sammanhang, och jag önskar utbildningsministern lycka till i arbetet härvidlag.

Anf. 27 ARNE GADD (s):

Herr talman! Först ett råd till Lennart Bodström – men det är kanske onödigt: När det gäller att bedöma vilken uppfattning man har inom det socialdemokratiska partiet finns det bättre rådgivare än Birger Hagård.

Sedan ett påpekande; kanske är det också onödigt. Linköpingsregionen har ett universitet och en enhet som så att säga inte trivs, och det gör naturligtvis att erfarenheterna av Linköpingsregionen är litet speciella.

Egentligen begärde jag ordet för att kort kommentera min bänkkamrat Lars Leijonborgs förklaring här. Hans inställning i detta sammanhang grundade sig på en del studier i management-litteraturen. Men jag tror att han skall tillämpa de kunskaperna just när det gäller att sälja bilar och inte när det gäller att driva utbildningspolitik. Utbildningspolitiken är ju ett område som i hög grad präglas av politiska värderingar.

Så till sist en kommentar till utbildningsministerns påpekande. Självfallet kan inget organ hävda att det är bättre än något annat i fråga om att bedöma regionalpolitiska problem i detta sammanhang. Men just beträffande regionstyrelserna finns det i dag egentligen inte något motsvarande organ. Det känns litet orättvist att behöva motivera regionstyrelsernas existens, med tanke på sysselsättnings- och utvecklingsproblemen i Blekinge, Skåne, Bohuslän, Bergslagen och Norrland. Ingenstans stämmer den administrativa indelning av Sverige som har sin grund i den gamla påpistiska organisationen av detta land. Då är det inte särskilt konstigt att det finns en organisation som är anpassad till dagens problem – problem som vi sannolikt kommer att brottas med utbildningspolitiskt och i övrigt under många år – nämligen regionstyrelserna. Den organisationen skall vi slå vakt om, herr utbildningsminister.

Tredje vice talmannen anmälde att Lars Leijonborg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1986/87:62 till utrikesutskottet

Prot. 1986/87:23
11 november 1986

Meddelande om interpellationer

7 § Anf. 28 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista upptas socialförsäkringsutskottets betänkande 1 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

8 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1986/87:L101 av Martin Olsson m. fl.

1986/87:L102 av Allan Ekström

1986/87:L103 av Alf Svensson

1986/87:L104 av Carl Bildt m. fl.

1986/87:L105 av Margareta Gard

1986/87:L106 av Ingrid Sundberg

1986/87:L107 av Ingrid Sundberg

1986/87:L108 av Ulla Orring m. fl.

1986/87:L109 av Göte Jonsson m. fl.

1986/87:L110 av Margit Gennser m. fl.

1986/87:L111 av Ingela Mårtensson

Äktenskapsbalk m. m. (prop. 1986/87:1)

1986/87:L112 av Ulla Orring m. fl.

1986/87:L113 av Per-Olof Strindberg m. fl.

Ekonomiska föreningar (prop. 1986/87:7)

1986/87:N119 av Knut Wachtmeister m. fl.

1986/87:N120 av Birgitta Hambraeus

1986/87:N121 av Christer Eirefelt m. fl.

1986/87:N122 av Erik Hovhammar m. fl.

1986/87:N123 av Karl-Anders Petersson och Stig Josefson

Ny banklagstiftning (prop. 1986/87:12)

9 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 11 november

1986/87:75 av *Elisabeth Fleetwood* (m) till utbildningsministern om STI:s fortsatta verksamhet:

I utbildningsutskottets betänkande i anknytning till proposition 1983/84:118 om fristående skolor på gymnasial nivå (UbU 1983/84:27) står följande:

”Som framgår av proposition 1983/84:118 har STI:s framtid under de senaste åren varit föremål för omfattande utredningsverksamhet och frågan om ett kommunalt engagemang i skolans verksamhet har aktualiserats. STI:s utbildning, som omfattar nio intagningsklasser, är treårig och närmast jämförbar med gymnasieskolans fyraåriga tekniska linje (T-linjen). På STI sker en större koncentration på de tekniska ämnena än vad som är fallet med

T-linjen. Utbildningen omfattar i genomsnitt 36 lektioner per vecka under ett läsår om 39 veckor, dvs. fler lärarledda timmar än motsvarande kurser inom den kommunala vuxenutbildningen. Utskottet har erfarit att eleverna vid STI är äldre än eleverna på T-linjen. Genomsnittsåldern är sedan många år tillbaka 27 år. De har en annan studiebakgrund och har ofta erfarenhet av mångårig yrkesverksamhet. I likhet med föredragande statsrådet erinrar utskottet om det intresse som från näringslivets sida har visats verksamheten vid STI.

Utskottet delar uppfattningen som har framförts i de berörda motionerna att det är angeläget att verksamheten vid STI får fortsätta. Enligt utskottets mening bör det ske med hjälp av statliga insatser och i huvudsak med oförändrad inriktning. Emellertid anser utskottet att den fortsatta verksamheten bör bli föremål för överläggningar mellan berörda parter i syfte att föra över verksamheten till Stockholms kommun. Vid en kommunalisering bör man enligt utskottet så långt möjligt skapa förutsättningar för att de nuvarande yttre formerna för verksamheten i huvudsak kan bibehållas. Detta bör beaktas vid en beräkning av ett framtida statligt stöd till Stockholms kommun. I enlighet med föredragande statsrådets överväganden bör det nuvarande statsbidraget till STI tills vidare utgå i oförändrad omfattning, dock längst t. o. m. budgetåret 1986/87. Vad utskottet nu har anfört om Stockholms Tekniska Institut bör riksdagen med bifall till motion 1983/84:2662 yrkande 3 och med anledning av motionerna 1983/84:2659 yrkande 3, 1983/84:2665 yrkandena 1 och 2, de båda sistnämnda yrkandena i motsvarande delar, 1983/84:2670 och 1983/84:2678 i denna del som sin mening ge regeringen till känna."

Enligt uppgift föreligger nu dels ett förslag till avtal (inkl. bilaga) mellan berörda parter om en kommunalisering av ingenjörsutbildningen vid STI, dels ett förslag till förordning om den framtida ingenjörsutbildningen vid STI.

Mot bakgrund av de redovisade förhållandena vill jag fråga utbildningsministern:

Vilken roll har riksdagens beslut om STI:s framtid spelat för tillkomsten av ifrågavarande avtal och förordning?

1986/87:76 av *Gunnar Hökmark* (m) till industriministern om näringslivets expansion i Stockholmsregionen:

Regeringen har föreslagit riksdagen ett antal åtgärder i syfte att minska tillväxten i Stockholmsregionen.

En stor del av de företag och nya jobb som växer fram i Storstockholmsområdet gör detta därför att här finns nödvändiga tillväxtförutsättningar för de företag och de jobb det gäller.

Tillväxten i Storstockholmsregionen har en positiv effekt även på det övriga landet och på svensk ekonomi som helhet. Sysselsättningen och produktionen i huvudstadsregionen skapar inte bara en bättre handelsbalans och större skatteintäkter utan också möjligheter till sysselsättning inom andra regioner.

Prot. 1986/87:23
11 november 1986

Meddelande om interpellationer

En politik riktad mot tillväxten i Storstockholmsregionen kan ha tre olika effekter.

Ett alternativ är att de jobb och företag som genom regeringens politik får sämre villkor i Storstockholmsregionen växer fram i andra delar av landet.

Ett andra alternativ är att dessa företag och nya jobb inte växer fram alls, eller i reducerat antal, eftersom de tillväxtförutsättningar som behövdes – och som de i dag har – har strypts.

Ett tredje alternativ är att dessa jobb och företag växer fram i andra europeiska storstadsregioner, där tillräckliga tillväxtförutsättningar finns.

Mot denna bakgrund vill jag fråga industriministern om han har något utredningsunderlag som visar att det första alternativet är mer sannolikt än de två senare.

1986/87:77 av Margit Gemser (m) till finansministern om frisläpp av de allmänna investeringsfonderna i Skåne:

Investeringsfonderna skall enligt ett regeringsbeslut inte frisläppas inom "orstadsområdena" under kommande år. Till storstadsområde räknas en rad kommuner i Skåne, nämligen Malmö, Lund, Trelleborg, Burlöv, Kävlinge, Vellinge, Lomma, Staffanstorps och Svedala.

För knappt ett år sedan rädde det en stor enighet om att Malmö var i kris och att det var nödvändigt med en ny industristruktur efter varvs- och tekonedläggningar. Denna typ av långsiktiga strukturproblem försvinner inte på tre kvartal. Vad som behövs är ett gott investeringsklimat, som inte rycks sönder genom kortsiktiga regeringsbeslut som ofta fattas utan nära kunskap om lokala förhållanden. Ett beslutsunderlag som enbart grundar sig på statistik över byggarbetslöshet i en region leder till avgöranden som relativt snabbt kan förvärra de näringslivsproblem som redan nu finns. Att frysa investeringsfonderna i södra Öresundsområdet samtidigt som de fortfarande fritt kan användas i de nordvästra delarna av Skåne med Helsingborg som huvudort verkar befängt för alla med kännedom om skånska förhållanden. Dispensförfarande ersätter aldrig generella frisläpp av investeringsfonder.

Det är således en betydande risk att regeringens beslut dels på ett skadligt sätt hindrar utvecklingen i Malmöregionen, dels skapar obalanser mellan närbelägna geografiska områden.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande fråga till finansministern:

Avser finansministern att ändra sitt beslut angående de allmänna investeringsfonderna och förordna om generella frisläpp även för företag som ligger i kommunerna Malmö, Lund, Trelleborg, Burlöv, Kävlinge, Vellinge, Lomma, Staffanstorps och Svedala, så att de nu påtalade skadeverkningarna genom olikbehandlingen av de nämnda kommunerna och övriga Skåne inte uppkommer?

1986/87:78 av *Sonja Rembo* (m) till finansministern om näringslivets expansion i storstadsregionerna:

Prot. 1986/87:23
11 november 1986

Investeringsfonderna får efter den 1 mars 1987 inte längre användas för bygg- och markarbeten i storstadsregionerna, däribland Göteborg.

För en kort tid sedan aviserades en särskild skatt på företag i Stockholm och andra expansiva regioner.

Meddelande om frågor

Jag vill nu fråga finansministern:

1. Vilka åtgärder avser finansministern vidta för att förhindra tillkomsten av nya företag och expansion av befintliga företag i storstadsregionerna?
2. Vilka effekter på näringsliv och sysselsättning beräknas dessa former av ekonomisk styrning få?

10 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 10 november

1986/87:134 av *Viola Claesson* (vpk) till kommunikationsministern om upprustningen av vägar och järnvägar i Bohuslän:

I kompletteringspropositionen 1985/86:150 anges aktuella samfärdselprojekt såsom upprustning av västkustbanan och investering i en motorväg mellan Stenungsund och Uddevalla, vilka ryms inom den s. k. nordiska handlingsplanen. I propositionen sägs att investeringarna skall finansieras med hjälp av en nyinrättad utlåningsordning inom Nordiska Investeringsbanken kallad UNI. Uppgifter har framkommit om att ett antal miljoner kronor till västkustbanan har ätits upp av andra satsningar samt att regeringen nu beslutat avstå från UNI-finansiering av motorvägen i Bohuslän.

Med anledning av nämnda uppgifter vill jag av kommunikationsministern ha svar på följande frågor:

Kommer västkust- resp. Bohusbanan att rustas upp fr. o. m. 1986/87 och ämnar regeringen investera i en motorväg på E 6 genom Bohuslän? Hur kommer finansieringen i så fall att ordnas?

den 11 november

1986/87:135 av *Pär Granstedt* (c) till statsrådet Birgitta Dahl om åtgärder för att förhindra upparbetning av svenskt kärnkraftsavfall:

Enligt uppgifter från Oskarshamns Kraftgrupp avser företaget att fullfölja sitt avtal med upparbetningsanläggningen Sellafeld i England. Det skulle innebära att plutonium skulle utvinnas ur svenskt avfall och användas till s. k. MOX-bränsle i svenska reaktorer. Därmed skulle Sverige bidra till att öka plutoniumhanteringen i världen, med de missbruksrisker som finns, och dra på sig ökade säkerhetsproblem.

Prot. 1986/87:23 Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att förhindra vidare
11 november 1986 upparbetning av svenskt kärnkraftsavfall?

Meddelande om frågor

1986/87:136 av *Pär Granstedt* (c) till utrikesministern om giltigheten av 1921 års Ålandsöverenskommelse:

Den 23 november 1951 uttalade regeringen att den fasthåller vid uppfattningen att förpliktelserna i Ålandsöverenskommelsen mellan Sverige och Finland av den 27 juni 1921 består.

Anser regeringen att Ålandsöverenskommelsen fortfarande äger giltighet?

1986/87:137 av *Pär Granstedt* (c) till arbetsmarknadsministern om regeringens ansvar för viss regionalpolitisk kampanj:

En alltför snabb tillväxt i Stockholmsregionen är negativ för storstadens livsmiljö liksom för situationen i utflyttningsområdena.

Länsarbetsnämnden i Stockholms län drar nu i gång en kampanj under mottot "rekrytering 2000" i syfte att värva högkvalificerad arbetskraft till nyckelbefattningar i Stockholms län från övriga delar av landet.

Vilket ansvar har regeringen för denna kampanj?

1986/87:138 av *Lennart Brunander* (c) till industriministern om åtgärder för att vända utvecklingen inom tekoindustrin:

Riksdagen fattade 1979 ett beslut om målsättningen för den svenska tekoindustrin. Målsättningen formulerades så att minst 30 % av de tekoprodukter som såldes på den svenska marknaden skulle vara tillverkade i Sverige.

Denna målsättning är nu mer avlägsen än någonsin. Enligt den information vi har svarar importerade varor nu för 90 % av tillförseln till den svenska marknaden. Det blir då inte mer än 10 % svensktillverkat. Det är regeringen som har ansvaret för att åtgärder vidtas så att den målsättning som riksdagen lagt fast uppfylls.

Den socialdemokratiska regeringen har trots den negativa utvecklingen, såvitt jag vet, inte gjort någonting. Om inget görs kommer den svenska andelen på marknaden att fortsätta att minska. Vi väntar på åtgärder från regeringen.

Med anledning av att svensk teko tappar mark på hemmamarknaden vill jag fråga industriministern vilka åtgärder regeringen planerar för att vända utvecklingen.

1986/87:139 av *Viola Claesson* (vpk) till statsrådet Birgitta Dahl om prövning av motorvägsprojekt enligt miljöskyddslagen:

Riksdagen uttalade under förra året att förslag till stora resurskrävande motorvägssystem, vilkas syfte är att prioritera landsvägstrafiken, måste bli föremål för en omsorgsfull och kritisk prövning. Opinionsen i Sverige för en

prövning av motorvägsprojekt enligt miljöskyddslagen är mycket stark och tycks understödjas av naturvårdsverket.

Jag vill därför fråga:

Är miljöministern beredd att verka för att den aktuella motorvägen Stora Höga-Uddevalla provas enligt ovanstående och att samtliga stora vägplaner i framtiden utsätts för samma slags granskning som sker för miljöstörande industrier?

1986/87:140 av *Ulla Orring* (fp) till industriministern om utvärdering av bestämmelserna om nedsättning av socialavgifterna i Norrbotten:

I flera kommuner i Västerbottens inland är nu arbetsmarknadsläget synnerligen allvarligt. Följden har blivit en ökad utflyttning från länet.

Situationen kräver extraordinära insatser.

Sedan 1984 finns en bestämmelse om nedsättning av socialavgifterna i Norrbotten. Ambitionen var att därigenom ge företagen bättre förutsättningar för en ökad produktion och sysselsättning.

Med anledning av ovanstående frågar jag:

Föreligger en utvärdering av verksamheten i Norrbotten?

1986/87:141 av *Börje Hörnlund* (c) till industriministern om uppdrag från offentliga myndigheter m. fl. till Norrdata i Skellefteå:

Till Norrdata i Skellefteå har inköpts en s.k. superdator. Ett flertal intressenter har gemensamt fattat beslut om denna investering. Superdatoren har kapacitet att betjäna såväl privat näringsliv som offentliga forskningsinstitutioner m. fl.

Jag vill därför fråga industriministern om han är beredd att medverka till att ansvariga departementschefer verkar för att uppdrag från offentliga myndigheter och universitet förläggs till Norrdata i Skellefteå.

1986/87:142 av *Martin Olsson* (c) till statsrådet Birgitta Dahl om prövningen av frågan om ombyggnad av dammar i Haverö strömmar:

År 1984 beslöt riksdagen att Haverö strömmar skulle undantas från utbyggnad. Riksdagen gick därigenom emot förslaget i regeringens proposition om fortsatt vattenkraftsutbyggnad. Motiveringen för riksdagsbeslutet var det starka bevarandeintresset i förhållande till det ringa produktionsstillskott som en utbyggnad skulle ge.

Efter riksdagsbeslutet behandlades en tidigare ansökan om att få bygga en damm som skulle ha fått ungefär motsvarande negativa miljöpåverkan som ett kraftverk. Efter lång beredningstid avisade regeringen i september 1985 denna ansökan.

För närvarande behandlas i vattendomstol en ansökan om tillstånd att bygga om dammarna, vilket även skulle innebära byggande av en väg genom området. Ånge kommun har avstyrkt framställningen med hänvisning till att den anser att ombyggnadsplanerna inkl. vägbyggnadet står i motsatt ställning

Prot. 1986/87:23
11 november 1986

Meddelande om frågor

till bevarandeintressena, riksdagsbeslutet och ett interimistiskt beslut om naturreservat.

Från bl. a. representanter för fem av partierna i kommunen har gjorts en framställning till regeringen om att regeringen bör förbehålla sig rätten till slutlig prövning av frågan om byggande av dammar i Haverö strömmar: Det framhålls att ingreppet är stort i en känslig miljö och att intentionerna i riksdagsbeslutet 1984 och förestående riksdagsbeslut om naturresurslagen skall beaktas.

Med hänsyn härtill vill jag fråga:

Avser regeringen att förbehålla sig rätten till slutlig prövning av frågan om ombyggnad av dammar i Haverö strömmar?

1986/87:143 av *Kärl-Gösta Svenson (m)* till finansministern om sekretessbeläggning av beslut om betalningssäkring:

Enligt en artikel i Svenska Dagbladet har en företagares ekonomiska ställning påverkats negativt av en av skattemyndigheterna på felaktiga grunder verkställd betalningssäkring. Företagaren utpekades i pressen som skattesmitare. Länsrättens interimistiska beslut om betalningssäkring ställde till stora problem för företagaren och dennes företag.

Med hänsyn härtill vill jag ställa följande fråga:

Är finansministern beredd att omgående bidra till ökad rättssäkerhet genom att länsrätters interimistiska beslut om betalningssäkring blir föremål för sekretess?

1986/87:144 av *Gullan Lindblad (m)* till arbetsmarknadsministern om ekonomiska problem inom plåtslageri- och takläggningsbranscherna:

Fr. o. m. den 1 januari 1985 gäller vissa förändringar i lagen om anställningsskydd (LAS), innebärande att en arbetstagare som permitteras har rätt till samma lön och andra anställningsförmåner som om han varit i arbete. I anslutning till denna lagstiftning har SAF och LO träffat överenskommelse om att rekommendera sina förbund att träffa avtal om permittering och permitteringslön. Arbetsgivaren har möjlighet att få visst bidrag till den utbetalda permitteringslönen.

Nu har det visat sig att företag inom plåtslageri- och takläggningsbranscherna fått mycket stora ekonomiska problem på grund av att de vintertid tvingas permittera och utbetala permitteringslön till ett stort antal anställda. De bidrag företagen erhåller motsvarar på intet sätt den utbetalda lönen – de uppgår ofta till mindre än hälften av den reella kostnaden. Den nya lagstiftningen har varit en bidragande orsak till att flera företag "gått omkull", bl. a. i det redan förut arbetslöshetsstyngda Värmland och i Norrlandslänen.

Min fråga lyder:

Är arbetsmarknadsministern beredd att vidta åtgärder för att minska de nämnda branschernas problem i vad gäller permitteringslönesystemet i syfte att öka anställningstryggheten?

1986/87:145. av Anders G Högmark (m) till civilministern om försöksverksamheten med samordnad länsförvaltning i Norrbottens län:

Prot. 1986/87:23
11 november 1986

Meddelande om frågor

I proposition 1985/86:5 föreslog regeringen att en försöksverksamhet med samordnad länsförvaltning skulle genomföras i Norrbottens län fr. o. m. den 1 juli 1986 t. o. m. den 30 juni 1989. Efter utvärdering skulle de under försöksverksamheten vunna erfarenheterna ligga till grund för mer generella överväganden om den framtida länsförvaltningens uppgifter och organisation. Detta blev också riksdagens beslut.

Enligt uppgifter från civilepartementet avses nu propositionen om länsförvaltningen bli framlagd redan i september 1987 och genomförandet av en ny länsförvaltning ske den 1 juli 1988. Utgångspunkten skall vara Norrbottensmodellen.

Regeringen avser uppenbarligen ej att följa riksdagens beslut om en treårig försöksverksamhet med reformerad länsförvaltning, vilket framstår som anmärkningsvärt.

På vilka grunder förväntar sig statsrådet att erfarenheterna av den beslutade treåriga försöksverksamheten i Norrbotten blir så begränsade och av så ringa värde att det ej finns anledning att, som riksdagen beslutat, avvakta dessa erfarenheter samt andra erfarenheter från andra län inför en kommande proposition i ärendet?

II § Kammaren åtskildes kl. 16.46.

In.fidem

BERTIL BJÖRNSSON

Olof Marcusson